

**ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

ВІДДІЛ НАУКОВОГО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТИ

1

**МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ДЛЯ ОСВІТЯН В УМОВАХ ВІЙНИ:
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ**

Упорядник:

Уляна КІРІЄНКО

науковий співробітник відділу наукового
інформаційно-аналітичного супроводу освіти
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Київ, 2023

¹ <http://hgimgdgb.blogspot.com/2016/09/blog-post.html>

ЗМІСТ

Що таке медіаграмотність	3
Як прокачати навички з медіаграмотності	5
Проекти та онлайн-курси з медіаграмотності	6
Онлайн-ігри з медіаграмотності	8
Навчальні посібники з медіаграмотності	9
Книжки про медіаманіпуляції, які важливо прочитати в умовах війни	10
Медіаграмотність для науковців, дослідників та бібліотекарів	13

Підвищуючи власну медіаграмотність, людина матиме чіткіше уявлення про межу між реальним світом і світом, що створили для неї мас-медіа.

Джеймс Поттер³,
американський дослідник

2

ЩО ТАКЕ МЕДІАГРАМОТНІСТЬ

За матеріалами:

*МедіаГрамотність, <http://hgjmgdhb.blogspot.com/2016/09/blog-post.html>
Media Literacy: A Definition and More, <https://www.medialit.org/media-literacy-definition-and-more>
Вчимося бути медіаграмотними, <https://youth.tobm.org.ua/2017/05/blog-post.html>*

Медіаграмотність (англ. Media Literacy) –

сукупність знань, навичок та умінь, які дають змогу людям аналізувати, критично оцінювати й створювати повідомлення в різних жанрах і формах для різних типів медіа, а також розуміти та аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві та їх вплив.

Медіаграмотність – це підхід до освіти 21 століття.

Цей підхід забезпечує основу для доступу, аналізу, оцінювання, створення та поширення інформації в різноманітних формах — від друку до відео та інтернету. Медіаграмотність формує розуміння ролі медіа в суспільстві, а також основні навички дослідження та самовираження, необхідні громадянам в умовах демократії.

За матеріалами ЮНЕСКО інформаційна грамотність передбачає такі навички:

➤ виявлення та усвідомлення інформаційних потреб: яку проблему треба виявити та як її розв'язати?

² <https://www.haddontwpschools.com/Page/419>

³ Вчимося бути медіаграмотними, <https://youth.tobm.org.ua/2017/05/blog-post.html>

- виявлення джерел інформації: що використовувати – інтернет, книжки, ЗМІ, первинні, вторинні або третинні джерела?
- виявлення місця розміщення та пошук інформації: де слід шукати, до кого звернутися по допомогу?
- аналіз та оцінювання якості інформації: як оцінити надійність інформації?
- організація, зберігання або архівування інформації: як ефективно організувати інформацію, отриману з різних джерел?
- використання інформації відповідно до етичних норм, її ефективність і результативність: як слід діяти з дотриманням авторського права творців інформації?
- створення нових знань та обмін ними: як краще представити власну інформацію?

Медійна грамотність містить такі складники:

- естетичні та креативні навички: здатність бачити, чути, створювати та інтерпретувати медіаконтент;
- інтерактивні навички: здатність спілкуватися за допомогою медіа та уявляти себе в різних медіаролях. Ці навички можуть бути розвинені в рамках взаємодії під час навчання й практики та дають можливість висловлювати своє розуміння й думки;
- навички критичного аналізу: вміння інтерпретувати і розуміти значення різноманітних медіаконтентів, використовуючи різні аналітичні інструменти. Навички краще розвивати через вивчення медіаконтентів і жанрів;
- навички безпеки: вміння знаходити вихід зі скрутних ситуацій і уникати їх. Найважливішими навичками безпечної поведінки у віртуальному просторі є захист особистої інформації і вміння уникати шкідливих контактів і контенту.

Публічні бібліотеки як частина інформаційно-освітнього простору забезпечують формування грамотності такими засобами:

- надання доступу до медіа та інтернет-ресурсів у відділах бібліотеки на автоматизованих робочих місцях користувачів;
- навігація в електронному просторі: електронний каталог (з обкладинками, посиланнями й повними текстами), рекомендації щодо використання інтернет-ресурсів і медіаоглядів;
- навчання пошуку в електронних каталогах та інтернеті;

- створення медіаресурсів бібліотекарями (презентації до занять, медіапроекти, сайт бібліотеки, групи в соціальних мережах, буктрейлер, інтерактивні плакати та інші мережеві сервіси);
- створення медіапродуктів читачами (презентації, рекомендації щодо кращих ресурсів, читацькі щоденники з інтернет-сервісами, комунікація на сайті, на Фейсбуці).

ЯК ПРОКАЧАТИ НАВИЧКИ З МЕДІАГРАМОТНОСТІ

4

Медіаграмотність є результатом медіаосвіти. В Україні діють різноманітні проекти з медіаосвіти, які допомагають споживачеві медійного контенту краще зрозуміти суть медіа, орієнтуватися в інформаційному просторі, навчитися критично ставитися до ЗМІ, відрізняти якісну й достовірну інформацію, виявляти маніпулятивні спроби впливати на громадську думку і не підпадати їх впливу, дізнаватися про інформаційні права й можливості їх використання.

⁴ <https://medium.com/@martinpella/naive-bayes-for-sentiment-analysis-49b37db18bf8>

ПРОЄКТИ ТА ОНЛАЙН – КУРСИ З МЕДІАГРАМОТНОСТІ

<https://medialiteracy.org.ua/>

Портал «Медіаосвіта і медіаграмотність».

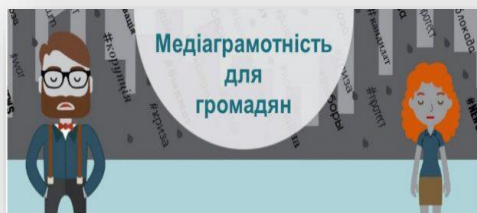
Це інтерактивна платформа для спілкування медіапедагогів задля сприяння відкритості та публічності процесів у медіаосвітньому середовищі. Структура порталу містить спеціальні розділи: для вчителя середньої школи (з градацією за групами класів), для викладачів ЗВО та медіаспоживачів. Створено мапу медіаосвітніх ініціатив України, електронну бібліотеку, календар подій, запропоновано плани уроків, презентації тощо.

<http://media-iq.tilda.ws/>

Media IQ є комплексним інформаційно-освітнім онлайн-проектом з розвитку медіаграмотності. Слоган цього проекту – «Вмикаємо мозок». Завдання проекту полягає в інформуванні, навчанні та розширенні методології тих, хто підтримує проект та користується його ідеями.

<https://irex.mocotms.com/>

Дистанційний курс «Медіаграмотність

для громадян» зорієнтований на аналіз користувачами медіапростору та розвиток навичок критичного мислення. Головне завдання курсу – навчити громадян не підпадати під вплив пропаганди та дезінформації. Курс складається з трьох блоків: «Інформація та мас-медіа», «Маніпуляції та боротьба», «Мова ненависті».

<https://prometheus.org.ua/course/course-v1:CZ+MEDIA101+2018 T3>

Курс «Медіаграмотність для освітян» на

платформі Prometheus містить багато корисних інструментів, які можна використовувати для формування позитивного іміджу закладу освіти, а також у процесі спілкування з медіа та ефективного використання медіаресурсів у освітньому процесі.

<https://vumonline.ua/course/digital-security-and-communication-online/>

Курс «Цифрова безпека та комунікація в

онлайні» навчить спілкуватися безпечно у Facebook, Twitter, YouTube та інших мережах. У курсі об'єднано два напрями: спілкування в онлайні та цифрову безпеку, аби навчитися ефективно комунікувати і водночас не ризикувати особистими даними.

<https://vseosvita.ua/course/mediahramotnist-pedahohichnykh-pratsivnykiv-zakladiv-osvity-problemy-nabuttia-ta-pidkhody-do-vdoskonalennia-417.html>

Курс «Медіаграмотність педагогічних працівників закладів освіти: проблеми набуття та підходи до вдосконалення». Це офіційний курс підвищення кваліфікації для працівників освіти.

Актуальним питанням на сучасному етапі розвитку України є медіаграмотність педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Як результат ця проблема формує попит освітян на медіакультурні продукти, які можна ефективно імплементувати в освітній процес здобувачів загальної середньої освіти, що й передбачає цей курс.

За матеріалами:

*МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА МЕДІАОСВІТА, http://bibliografinform.blogspot.com/p/blog-page_80.html
Медіаграмотність: корисні матеріали, <https://msu.edu.ua/library/mediahramotnist-korysni-materialy/>
МЕДІАГРАМОТНІСТЬ, <http://4uth.gov.ua/medialiteracy/>*

ОНЛАЙН-ІГРИ З МЕДІАГРАМОТНОСТІ

<https://irex.mocotms.com/>

Гра «Медіаграмотна місія». Проєкт дає можливість дорослим перевірити свої знання та навички з медіаграмотності та критичного мислення, а також покращити їх в ігровій формі.

Мета гри – навчити користувачів медіа розпізнавати джінсу, маніпуляції та фейки. У грі використано реальні кейси та пояснення, що допомагають краще засвоїти матеріал.

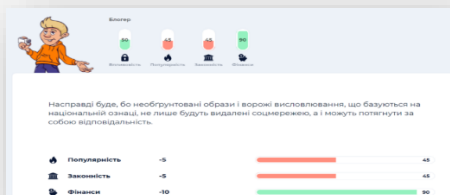
<https://www.aup.com.ua/Game/index.html>

Навчальну гру «Медіазнайко» адаптовано Академією української преси. Гра розрахована на дітей шкільного віку і дає можливість в цікавій ігровій формі дізнатися якомога більше про інформаційне (медійне) поле та стати медіазнайком.

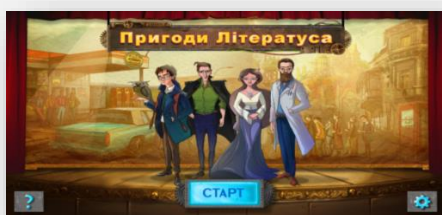
Суть гри полягає в тому, що потрібно пройти 9 рівнів/етапів, стати журналістом, створити телепрограму, сайт і газету, дізнаючись при цьому, як працюють медіа і як вони впливають на тебе – споживача інформації.

<http://game.cedem.org.ua/>

Гра «Вжити в інтернеті – місія нездійсненна». Ця онлайн-гра є інтерактивним інструментом, який представляє основні питання, що виникають у користувачів в інтернеті. Гравці зможуть перевірити свої навички з медійної грамотності та отримати відповіді на питання: чому контент блокують, хто несе відповідальність за такий контент, як не порушити авторські права, чи несуть користувачі відповідальність за мову ворожнечі, як захистити свої персональні дані.

<https://media.am/literatus/#uk>

Медіаосвітня гра «ПРИГОДИ ЛІТЕРАТУСА».

Головний герой — юний принц Літератус. Герой проходить 10 світів в пошуках своєї коханої Верітас, викраденої Маніпулісом. Йому доводиться оцінити достовірність і правдивість інформації, з якою він стикається, перевірити її та знайти правду.

За матеріалами:

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА МЕДІАОСВІТА, http://bibliografinform.blogspot.com/p/blog-page_80.html
МЕДІАГРАМОТНІСТЬ, <http://4uth.gov.ua/medialiteracy/>

НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ З МЕДІАГРАМОТНОСТІ

<p>«ОБАЧНІСТЬ. ПИЛЬНІСТЬ. ЗАХИСТ. ВВІЧЛИВІСТЬ. СМІЛИВІСТЬ», навчальний посібник із цифрового громадянства й безпеки, розроблений Google у співпраці з Альянсом із захисту користувачів в інтернеті.</p> <p>https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/PRESS.pdf</p>	<p>Посібник містить матеріали та методики з питань викладання основ безпеки в інтернеті. Плани уроків призначено для учнів початкової школи та зосереджено на ключових принципах мережевого етикету й безпеки. Вони допоможуть учителям виховати в дітях обережність і відповідальність під час роботи в інтернеті.</p> <p>Посібник охоплює п'ять засадничих тем:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Діліться з обачністю (обачність в інтернеті) ❖ Не піддавайтеся обману (пильність в інтернеті) ❖ Бережіть свої таємниці (захист в інтернеті) ❖ Круто бути доброзичливим! (доброзичливість в інтернеті) ❖ Сумніваєтеся? Спитайте! (смівливість в інтернеті)
<p>ТЕСТ НА СТІЙКІСТЬ ДО ДЕЗІНФОРМАЦІЇ</p> <p>https://ua.nationsagainstdisinformation.org/unite/</p>	<p>Тест, який допомагає в ігровій формі виявити стійкість людини до дезінформації. Результати тесту візуалізують, як дезінформація та інформаційний шум спотворюють дійсність і впливають на наше життя.</p>
<p>ПОСІБНИК ІЗ МЕДІАГРАМОТНОСТІ</p> <p>http://surl.li/knzdz</p>	<p>Посібник у простій практичній формі допоможе сформувати критичний погляд на події та факти, відрізнити наукові знання від псевдонауки, а об'єктивну статистику від фейків, ідентифікувати ботів і тролів, обережніше взаємодіяти із соцмережами. Кожен розділ посібника присвячено одній навичці, якою має володіти кожна людина в цифрову епоху.</p>
<p>“У МЕРЕЖІ З САНГО”</p> <p>http://surl.li/qryzb</p>	<p>Мета цієї мінікниги — ознайомити дітей з їхніми правами та з правилами безпеки в цифровому середовищі.</p>

За матеріалами:

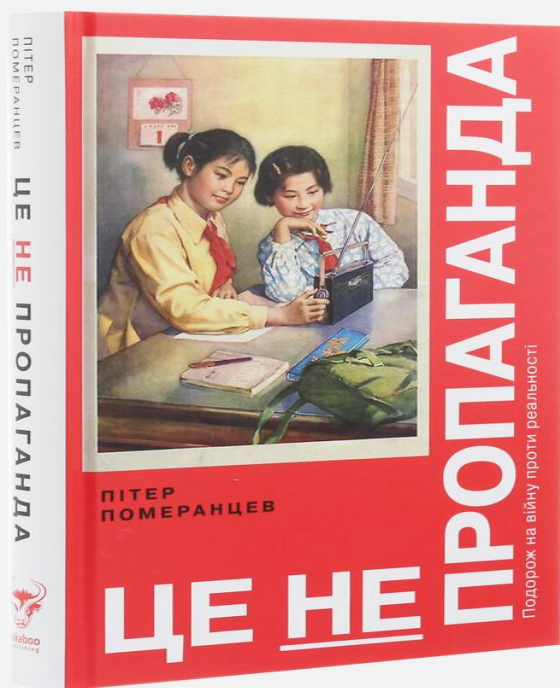
МЕДІАГРАМОТНІСТЬ, <http://4uth.gov.ua/medialiteracy/>

Як розвивати медіаграмотність: 10 інструментів, <https://www.the-village.com.ua/village/knowledge/mediahramotnist/338595-yak-rozvyvaty-mediahramotnist-10-instrumentiv>

Добірка онлайн-ресурсів про медіаграмотність від освітнього омбудсмена,

<https://nus.org.ua/news/dobirka-onlajn-resursiv-pro-mediagramotnist-vid-osvitnogo-ombudsmena/>

КНИЖКИ ПРО МЕДІАМАНІПУЛЯЦІЇ, ЯКІ ВАЖЛИВО ПРОЧИТАТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

«Це не пропаганда. Подорож на війну проти реальності»

Пітер Померанцев

Книга-спостереження британського журналіста на індустрію маніпулювання нашими думками, про нові та старі інструменти залякування та брехні, які використовують політики, релігійні фанатики й популісти, і що можна їм протиставити. У книжці, зокрема, йдеться і про те, як працюють російська пропаганда та дезінформація.

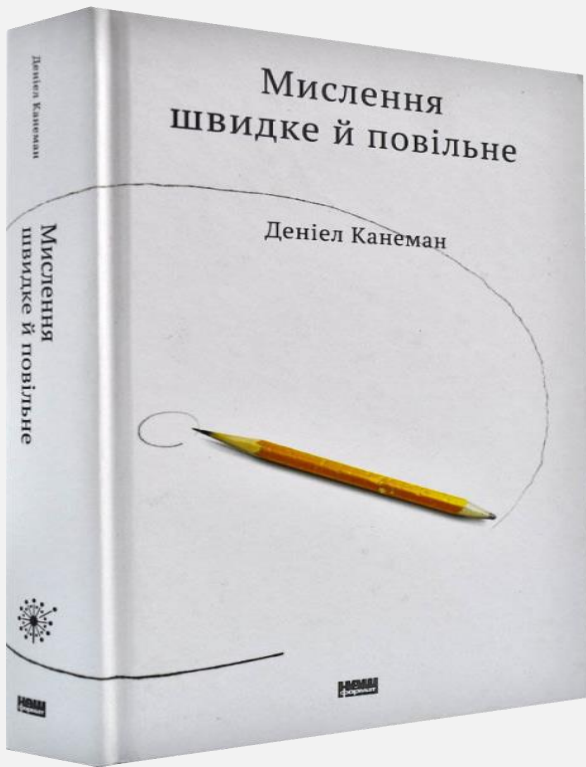

«Постправда»

Лі Макінтайр

Книжка американського дослідника досліджує поняття «постправда», яке ще в 2016 році Оксфордський словник назвав словом року. Як зрозуміти різні способи розхитати правду? Де межа між інтерпретацією фактів і фальсифікацією? Як наука стала заручницею маніпуляцій і до чого тут когнітивні упередження?

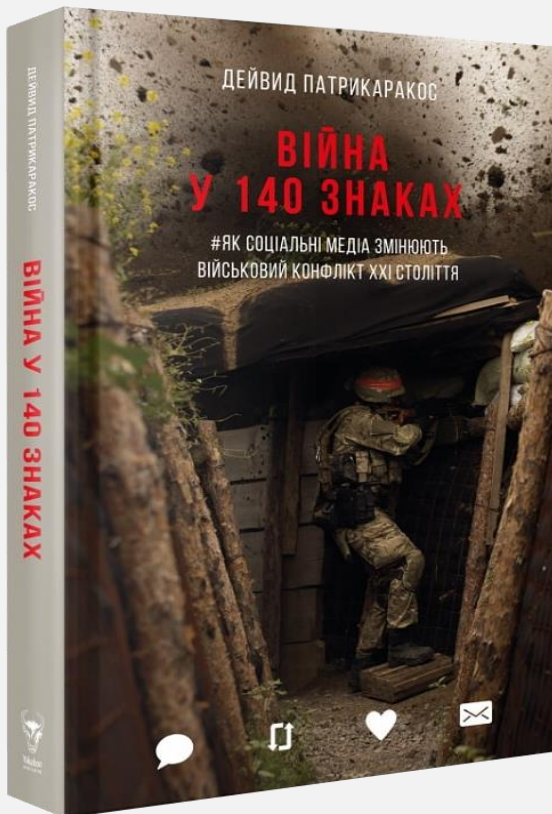
Автор майстерно розповідає про різні ареали поширення постправди – від політики до медіа та соціальних мереж.

«Мислення швидке й повільне»

Деніел Канеман

Книжка психолога й економіста ставить перед читачем питання: А чи справді ми завжди діємо раціонально? На основі досліджень із когнітивної та соціальної психології автор розкриває роботу людського мозку, описує неусвідомлені упередження та роль емоцій в оцінних судженнях. Автор переконує, що його книжка навчить вас ухвалювати правильні рішення, а також пояснить, що саме впливає на наш вибір.

«Війна у 140 знаках. Як соціальні медіа змінюють конфлікти у ХХІ столітті»

Дейвид Патрикаракос

Збірка репортажів британського журналіста, яка розповідає про вплив соціальних мереж на прикладі трьох воєн: Росії проти України, Ізраїлю й ХАМАСу, а також США й ІДІЛу.

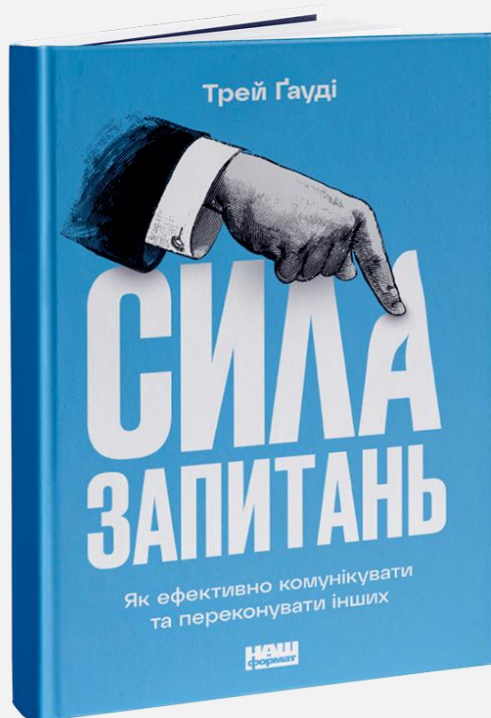
Природа воєн у світі змінилася, пише автор. За його словами, часто важливішою є перемога у війні слів і наративів, аніж те, хто має найпотужнішу зброю.

«У що вірити. 10 пропозицій для освічених людей»

Рудольф Ташнер

Книжка австрійського математика, письменника і політика. Автор відверто кепкує з тих, хто вірить у забобони, наголошує на наївності та неосвіченості прихильників близькості з природою, з притаманною науковцеві допитливістю та солідною порцією скепсису розглядає адептів, наприклад католицької церкви. Свої думки автор викладає у формі есеїв.

«Сила запитань»

Трей Гауді

Книжка американського політика, телеведучого й колишнього федерального прокурора Трея Гауді про вміння переконувати. Він вважає, що у світі офлайн-спілкування вміння вправно комунікувати є інструментом захисту як себе, так й інших. Фактично автор у формі мемуарів розповідає про те, як у певній робочій чи життєвій ситуації зміг вплинути на іншу людину.

За матеріалами:
10 книжок про маніпуляції, які треба прочитати під час війни, <http://surl.li/knzkm>

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ДЛЯ НАУКОВЦІВ, ДОСЛІДНИКІВ ТА БІБЛІОТЕКАРІВ

Рекомендаційний бібліографічний список

За матеріалами:

Медіаграмотність: що необхідно знати і вміти?

<https://library.vn.ua/news-and-events/novini/zhovten-2021/mediagramotnist>

5

Сучасні традиційні та інтернет-медіа потужно та водночас суперечливо впливають на суспільну думку, освіту, соціальний імунітет. Часто сучасні медіа в гонитві за швидкістю подання інформації не перевіряють достовірність оприлюднених даних. Нормою стало використання численних маніпулятивних технологій.

Медіаграмотність – це розвиток навичок людини сприймати, створювати, аналізувати, оцінювати медіатексти, розуміти соціокультурний і політичний контексти функціонування медіа. За визначенням ЮНЕСКО у Паризькій програмі-рекомендаціях з медіаосвіти від 22 червня 2007 року медіаграмотність є обов'язком і правом споживача інформаційного продукту як частини прав на самовираження та інформацію й належить до основних прав і свобод людини.

⁵ <https://vseosvita.ua/lesson/urok-mediahramotnosti-129687.html>

Представлені у рекомендаційному бібліографічному списку⁶ книжки, статті з наукових збірників і періодичних видань, вибрані електронні ресурси мають на меті сприяти кращій ідентифікації небажаних інформаційних впливів, удосконаленню знань з цифрової безпеки дітей і дорослих, підвищенню психосоціальної стійкості, покращенню навичок фактчекінгу, протидії дезінформації та маніпуляціям, а також висвітленню питань цифрової освіти дорослих. Бібліографічний список містить чотири розділи:

- ❖ Медіаграмотність та цифрова компетентність у сучасному суспільстві;
- ❖ Медіапсихологія та безпека інформаційного простору;
- ❖ Медіаграмотність в освітньому процесі;
- ❖ Медіаосвітня діяльність бібліотек.

Бібліографічні описи в списку супроводжуються анотаціями, значна частина поданих матеріалів доступна в повному тексті онлайн. Список стане в пригоді всім, хто причетний до проблем медіаграмотності, медіаосвіти та цифрової освіти громадян: фахівцям інформаційної сфери, бібліотечним працівникам, педагогам, психологам, журналістам, студентам вищих начальних закладів, широкому колу користувачів, зацікавлених у розумінні сучасного медіаінформаційного простору.

⁶ <https://library.vn.ua/news-and-events/novini/zhovten-2021/mediagramotnist>

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ДЛЯ ОСВІТЯН В УМОВАХ ВІЙНИ: ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Упорядник:
УЛЯНА КІРІЄНКО,
науковий співробітник відділу
наукового інформаційно-аналітичного супроводу
освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Літературний редактор:
Наталія ВАСИЛЕНКО

*Матеріали заслухано на засіданні відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та схвалено для оприлюднення
в рубриці «Освіта і наука в умовах війни» Віртуального читального залу освітянина
на виконання тематичного плану прикладного наукового дослідження
«Інформаційно-аналітичний супровід цифрової трансформації освіти:
вітчизняний і зарубіжний досвід» (2023–2025)*

Бібліографія:
Медіаграмотність для освітян в умовах війни: інформаційно-аналітичні матеріали.
*Освіта і наука в умовах війни. Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського* [офіц. сайт] / упоряд. У. Кірієнко. – Київ, 2023. – 15 с.

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
відділ наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти
Протокол № 16 від 28 серпня 2023 року
м. Київ, вул. М. Берлінського, 9/оф.31
380 (44) 467-22-14 siase@dnpb.gov.ua